

Biskopsvigning och kyrkoherdeinstallation.

I kyrkohistorisk årsskrift 1914 har Herman Lundström avtryckt två ordningar för biskopsvigningar, som han funnit i T 67 i Linköpings stiftsbibliotek¹). Lundström förmodar, att det första av dessa ritual härrör från Erik Benzelius d. y., som under åren 1731—1742 var biskop i Linköpings stift. »I hvarje fall lärer väl sannolikt han vara den, som låtit ombesörja dessa ur mer än en synpunkt intresseväckande uppteckningar». Ritualen har kommit till användning år 1725, när ärkebiskop Matthias Steuchius invigde Sven Camén till biskop i Västerås' stift. Akten ägde rum i Uppsala domkyrka.

I Linköpings stiftsbibliotek förvaras en Hand-Bok, tryckt i Stockholm 1693, med följande anteckning: »Consistorii Lincopensis Bok, som kom til at stanna quar år 1694, emedan ett ark ther uthi fattades, at ingen kunde eller wille henne emottaga». Denna handbok innehåller flera anteckningar av liturgiskt intresse.

Här finner man också två ritual för biskopsvigningar. Det första: Sättet at inwiga en Biskop (I), överensstämmer i huvudsak med det av Lundström publicerade aktstycket. Smärre olikheter kunna dock konstateras. Enligt handbokens formulär står inaunderandus upp under biskopens tal. Fullmakten överlämnas med orden: »Jag antwardar tig Biskopsämbetet in nomine Patris, Filii et Spiritus Sanctus. Amen». Förmodligen har ritualen vid Caméns biskopsvigning i Uppsala med vissa ändringar brukats i Linköpings stift.

Den andra ordningen för biskopsvigning, som är vida utförligare, har kommit till användning, när Andr. O. Rhyzelius år 1744 vigdes till biskop efter Benzelius d. y. Vigningen förrättades av ärkebiskop Jakob Benzelius²). Då denna ordning företer en viss olikhet med det ritual, som omnämnes av Baelter, avtryckes det här. (II).

Handboken av år 1693 i Linköpings stiftsbibliotek innehåller också en ordning vid kyrkoherdeinstallation, som använts, när domprosten Petrus Filenius — sedermera biskop i Linköpings stift — år 1744 installerades i sitt ämbete. Ritualen ger intres-

1) Kyrkohistorisk årsskrift 1914, sid. 451 f. T 67 innehåller också formulär för prästvigning.

2) Jfr här H. Spegels yttrande, huruvida biskopsvigning må förrättas av någon annan än ärkebiskopen (Kungl. bibl. Engeströmska saml. B. X. 1. 32).

santa upplysningar om bruket av liturgisk skrud. Man observerar också, att handpåläggning föreskrives.

Överhuvudtaget skulle en genomförd undersökning av biskopsritualens utveckling fram till den tradition, som kodifierades i 1811 års handbok, vara av intresse. Ahnfeldt³⁾ har påvisat skillnaden mellan 1561 års handskrivna och 1571 års tryckta kyrkoordning i detta avseende. Enligt 1561 års kyrkoordning användes vid biskopsvigning prästvigningens formulär, »om den valde ej förut varit i prestämberet». Hade den valde tidigare ordinerats till präst, brukade man ett särskilt formulär. Denna skillnad synes vara av stort intresse vid bedömningen av biskopsämbetets kyrkorättsliga karaktär.

Man skulle sedan kunna följa biskopsritualens utveckling, sådan den föreligger i praxis. Ett exempel skall nämnas utöver de redan anförda. I Linköpings stiftsbibliotek⁴⁾ förvaras ett ritual, som väl i många avseenden överensstämmer med 1744 års ordning men dock har några avvikelser. Biskopsvigningen börjar med psalmen, O huru ljuvlig är, Din boning Herre kär (gps 76), under vilken psalm processionen utgår från sakristian. Främst gå två präster från stiftet »in albis», som bära »ordinandi chorkåpa». Sedan följa ordinandus »in albis», ärkebiskopen och fyra assistenter »in albis, äfwen med Mässhakar» samt notarien. Ordinandus ställer sig »ungefär 2 alnar» från altaret, »men bakom honom stå de båda prästmän, som hafwa Chorkåpan».

När ordinandus har avlagt eden och läst symbolum nicenum, överlämnar ordinator biskopsämbetet med orden: »På och i kraft af den fullmacht» etc. Därefter föreskrives: »Hwarwid fullmachten gifwes ordinando och ordinator med assistenterne hjälpas åt att kläda på honom Chorkåpan». Denna föreskrift saknas i 1744 års ritual, eftersom ordinandus redan vid aktens början var klädd i korkåpa. Notarien intonerar Veni Sancte Spiritus, varefter akten avslutas med psalmen, Nu tackar Gud allt folk (gps 305) eller, Min själ skall lova Herren (gps 86).

Andra aktstycken skulle kunna komplettera dessa antydningar

³⁾ Ahnfeldt, Laurentii Petri handskrifna kyrkoordning 1561, sid. 20, 38. Vid handbokskommittéens sammanträde den 19/1 1688 (RA: PA: I 5: 53) beslöt man: »Biskops ordination skier efter de formulär i Gamble handboken innehålles och ordentl. införes i nya handboken. Item Prästernas ordinationsformulär till Pastorum introduction». Handboken av år 1693 saknar dock dylika formulär.

⁴⁾ H 55.

om biskopsritualens historia⁵⁾. På samma sätt vore det möjligt att följa utvecklingen av ritualen för kyrkoherdeinstallationen, sådan den föreligger i praxis, fram till 1811 års handbok, som betecknar avslutningen på en intressant liturgisk epok. Men därmed sammanhänger den kyrkorättsliga uppfattningen av denna akt⁶⁾.

I.

Sättet at inwiga en Biskop

1. På predikstolen läses Bönen näst för Fader vår.
2. Effter sluten gudstienst med wälsignelsen siunges Psalmen.
3. Under the sidsta verserna gå först 2 prester med messhakar. Sedan inaugurandus i Chorkåpa. Thereffter inaugurator äfwen i Chorkåpa. Sist Episcopi vel Theologi assistentes och effter them Notarius Consistorii.
4. Inaugurandus faller på knä nedan för trapporna af altaret framför en Länstol.
5. Inaugurator håller sitt tal, imedlertid står inaugurandus.
6. Sedan talet ändadt är, stiger inaugurandus up til altaret och faller ther på knä.
7. Theologi assistentes upläsa the wid prestewigningar wanliga Språk.
8. Notarius läser up Fullmachten.
9. Eden afläggas.
10. Symbolum Nicaenum läses af inaugurando.
11. Inaugurator gifwer Fullmagten inaugurando i händer cum Formula: Jag antwardar tig Biskopsämbetet in nom. P. F. et Sp. S. Amen.
12. Impositio manuum et oratio Dominica.
13. Bönen i gamla kyrkio-ordningen Fol. 68. O ewige och barmhertige etc.
14. Förmaningen: gack och föd Christi hiord etc.
15. Wälsignelsen.
16. Hymnus.

II.

Paucis Mutandis et mutatis, när Doct. Andr. Ol. Rhyzelius d. 9 sept. 1744 inwigdes till biskop i domkyrkian af A. Ep. D. J. Benzelio.

1. Bönen för inaugurando läses på predikstolen näst för Fader vår.

⁵⁾ Se t. ex. Kungl. bibl. A 951:2, A 951:3, Engeströmska saml. B. X. 1, 46, Uppsala universitetsbibl. K 69 m. fl. st. A. L. Enebon (Specimen academici-cum de successione canonica et consecratione episcoporum Svecia, 1790) avtrycker en bön för biskopar att brukas före vigningsakten.

⁶⁾ Ritual för kyrkoherdeinstallationer finnas i Uppsala universitetsbibl. Nordin 45, Nordin 1790, Kungl. bibl. Engeströmska saml. B. X. 1. 35 och 46. Ett särskilt intressant ritual, som förf. ämnar utgiva och insätta i dess sammanhang med handboksutvecklingen, förvaras i Kungl. bibl. (A 950:4) med rubriken: Ordning wid kyrkoherdars inwigning i Stockholm 1782. I Växjö stiftsbibl. (Quarto 25) finnas två ritual (jfr KOF I, sid. 515 ff. och följande kyrkolagsförslag).

2. När gudstjänsten är aldeles slutad, begynnes Musique, hwar under Processen sker utu Sacristian således, at 4 präster klädde in albis gå förut parom och stanna 2 på hwarje sidan nedan för trappan til altaret på chorgolfwet. Them följer inaugurandus klädd i chorkåpa och stannar wid en framställd stol på öfwersta trappan, och thernäst ordinator äfwen klädd i chorkåpa och stiger up för altaret, hwarefter komma sidst 2 å 3 par ad-sistentes, Episcopi eller Theologi, som dela sig så at hälften steller sig til hwartdera sidan om disken.
3. När ordinator, som fallit på knä wid altaret, reser sig up och wendt sig til församlingen håller han, omnibus stantibus, ett kort tal öfwer något Bibliskt Språk, som af honom lämpas til acten eller personen.
4. falla alle, hwar the äro stälde, på knä, medan ordinator läs bönen, O Herre Gud, himmelske fader, tu som wet, att wi uti stor fahrligheet icke kunna etc. 7) item af gamla kyrkioordningen, O! alsmechtige ewige Gud, som oss sielfwer befalt hafwer, at wi om arbetare i tino säd etc.
5. När alle rest sig up, framkallas inaugurandus af Primario Adsistentium med thessa orden: Reverendissimus Dominus Episcopus Linc. N. N. accedat ad altare Domini, ut muneri sibi commisso in nomine S. S. Trinitatis rite inauguratur.
6. Befalles Notarius Consistorii upläsa inaugurandi kongliga fullmacht.
7. Sedan thet skedt, säger inaugurator af gamla kyrkio-ordningen: Efter tu äst kallad till thenna tiensten, så gif acht på hwad Guds ande genom the H. Apostlar therom hafwer låtit skrifwas, Hwarpå the tre förste adsistentes iordning läsa up 1. Tim. 3:1—7, Tit. 1:7, 8, 9, och Act. 20:28—31. Hwarpå inaugurator läs then korta förklaring, som theröfwer finnes i samma kyrkio-ordning fol. 67, så liudande: här hörer man, at oss, som til herdar och lärare kallade äre, icke etc.
8. Therefter anmanar ordinator inaugurandum til at med liflig ed, leggandes hand å bok, förbinda sig Gudi, konungenom och embetet. Hwilket han sielf gör ståendes allena i medlertid på knä.
9. Efter aflagd Ed biuder inaugurator, at inaugurandus wille inför Gudi och hans församling giöra sin tros bekännelse med thesse orden: Coram Deo et sancta ejus Ecclesia edat Dominus Episcopus fidei suae Confessionem. Och thetta effterkommes på thet settet, at inaugurandus läs öfwerliudt Symbolum Nicaenum: Jag tror på en Gud, alsmechtigan FADER, himmelens och jordenes etc.
10. När thetta är giordt, antwardas honom embetet af ordinatore med thessa orden: På then fulmacht, som mig å Guds wägnar af hans församling gifwen är, antwardar jag tig, min k. Broder, biskopsembetet i Guds faders, sons och then H. Andes namn.
11. Begynner inaugurator Ps. 183: O tu helge Ande kom etc. och medan then siunges, stå alle på knä.
12. Sedan the sig uprest, stiger inaugurator neder och under händers påläggning, theruti och adsistentes del hafwa, läser: Fader wår, som äst i himblom etc.

---

7) Den tredje litaniekollekten, som enligt Baelter brukades i äldre tider.

13. Inaugurator stiger åter up til altaret och läs bönen af gamla kyrkioordningen LXVIII: O, ewige och barmhertige Gud etc.
14. Giör inaugurator til Ordinum thenna förmaningen: Gack och sköt Christi hiord, och haf acht på honom icke nödigt, utom etc. (1 Petr. 5).
15. Läses wälsignelsen öfwer Ordinum och siunges en Psalm. Sidst gå alle åter i Sacristian i samma ordning, som the uthginge.
In albis gingo förut: 1. M. Laur. Linzander, Sacel. Cathedr. 2. Dn. Carol. Höjer, Sacell. ad. S. Laur. 3. Dn. Canut. Walberg, Oecom. T. C. och 4. M. Andr. Gomerus, Domest. Episc.

Adsistentes woro:

Consistoriales

1. Doct. Petrus Filenius, Arcipp.
2. M. Joh. Sparschuch, prim. Th. Lector
3. M. Petrus Schenberg, Lector Gr. Lingv.

Dioecesani

1. M. Andr. Duraeus, P. & P. in Liung
2. M. Magnus Boraenius, P. & P. in Misterhult
3. Dn. Sveno Thollander, Pastor in Swanshals

Linköping d. 9 sept. Dominica XVII. p. Trin. år 1744.

Notar. Consist. M. Joh. Lizenius.

III.

Ceremoniale wid domprobstens Herr Doct. Petri Filenii introduction til dom-Probste-embetet i domkyrkian Dominica 5. p. Trinit. d. 17 Jun. år 1744 at i acht tagas:

1. Predikar Theologiae Lectoren M. Martin Lidén uti högmässan, tå bön och giöres för introducendo och til slut förmaning til församlingen, at hwar och en wille i sitt rum blifwa sittande at uti stillhet och andacht bewista thenna Christeliga förrättningen.
2. När Psalmen til Communionen begynnes, träda Biskopen, domProbsten och Consistoriales fram i Sacristian.
3. Så snart gudstiensten är med wälsignelse och vers sluten, begynnes Musiquen på Orgelverket, hwilken continueras med Psalmen n.o 323: O gode Herde, som gaf ut titt lif etc.
4. När berörda Psalm begynnes, sker följande Process utur Sacristian. förut gå begge Capellanerna eller twå Präster, begge klädde in albis, och them följer introducendus, solus, uti fullkomlig Mässe-skrud ¹⁾, stelliges han sig mitt för altaret, men begge Prästerna en å hwardera sidan, dock ett steg ifrå disken ut på golfwet. Therpå kommer Biskopen uti wanlig skrud och stiger up för altaret, och honom följa Consistoriales i parom och sin wanliga prästedrägt, stelliges sig helften å hwardera sidan om altaret.

¹⁾ Vid synoden i Västerås 1679 (ULA:VDA:A. I. 16) beslöt man, att »så wäll introducens som introducendus» skulle bära mässkläder, »som tillförende wanligt har warit och ännu uthi andra stift brukas».

5. Då Psalmen är ändad, håller Biskopen ett enfalligt tal, som lämpas först til introducendum med välmenta påminnelser, och sedan til församlingen afwen med tienliga förmaningar.
6. Upläses Kungl. Majts fullmacht af Notario Consistorii öfwerliudt eller med klar röst.
7. Antwardas af Biskopen domProbstembetet introducendo uti then H. Tre-fallighetz namn.
8. Sker händers påläggning med Fader wårs läsande.
9. Therefter giöres trogen nåd- och lyckönskan med en kort bön til Gud och sidst Herrans wälsignelse.
10. Slutes med Psalmen, N:o 305: Nu tackar Gud alt folk med etc.
11. Går Processen under muscicerande på Orgelverket i samma ordning tillbaka ifrå Altaret til Sacristian, som förrut skedde.

D. Lindqvist.

Musikupplagan till »Sjungom.»

Sjungom. Musikupplagan. Diakonistyrelsen. Häft. 11:—, inb. 14:—.

Äntligen! Den i många och långa år förbidade musikupplagan till den gamla trotjänaren »Kyrklig sång»:s efterträdare »Sjungom» föreligger sent omsider i bokhandeln. Dröjsmålet har givetvis ytterligare stegrad förväntningarna och kritiklusten. Men nu är boken alltså kommen.

Man kan utan vidare konstatera, att det är en ofantlig skillnad mellan musikupplagan till »Sjungom» och den till »Kyrklig sång». Underligt vore det väl också annars. De senare decenniernas kyrkomusikaliska utveckling har givetvis måst avspeglas i denna sångboks musik.

Min uppgift är närmast att något granska »Sjungom» med hänsyn till dess praktiska musikaliska användbarhet i det kyrkliga ungdomsarbetet. Det framstår därvid till att börja med som ett betydande värde, att utgivarna — hrr Erling, Rosenquist och Sahlin — presenterar samtliga sånger i ett enkelt, gott och lättspelt ackompanjemang, där man välgörande radikalt sökt undvika den tunga fyrstämmiga vokalsatsen. Går man så till melodimaterialet, så vill anm. för sin del betyga sin tillfredsställelse över att en rad sånger i enkel andlig folkton (ur »Från fädernas tid») fått komma med; de kommer helt visst att visa sig praktiskt högst